

Profesor Barbara Falińska

Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska
(Uniwersytet Warszawski,
e-mail: elzbieta.piotrowska@uw.edu.pl)
ORCID: 0000-0002-2310-2814

PROFESOR BARBARZE FALIŃSKIEJ W 90. ROCZNICĘ URODZIN

Profesor Barbara Falińska, znana badaczka dialektów Polski północno-wschodniej, członek założyciel Towarzystwa Kultury Języka i długoletni członek Komitetu Redakcyjnego, a później Rady Naukowej „Poradnika Językowego”, obchodziła w 2021 roku jubileusz 90-lecia urodzin i 70-lecia pracy naukowej.

Urodziła się 14 czerwca 1931 r. w rodzinie chłopskiej w Wysoczu koło Wąsewa w powiecie ostrowskim. Jej rodzice, Stefan Mocarski i Leokadia z domu Pazik, mieli oprócz Barbary jeszcze troje dzieci – Ignacego, Elżbietę i Annę, która była również wybitnym polskim dialektologiem. Po skończeniu Gimnazjum Kupieckiego i Liceum Administracyjnego w Ostrowi Mazowieckiej Barbara Falińska rozpoczęła studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie w 1954 roku uzyskała tytuł magistra, w 1966 roku tytuł doktora, a w 1978 roku doktora habilitowanego, pisząc kolejne prace naukowe poświęcone słownictwu gwarowemu związanemu z uprawą i obróbką lnu, a następnie trzytomową monografię na temat polskiej leksyki dotyczącej tkactwa na tle słowiańskim. Promotorem jej pracy magisterskiej, a później doktorskiej, był prof. Witold Doroszewski, dzięki któremu zainteresowała się językoznawstwem i jeszcze jako studentka wzięła udział w badaniach dialektologicznych prowadzonych na Warmii i Mazurach.

Bezpośrednio po studiach rozpoczęła pracę w kierowanym przez prof. Doroszewskiego Zakładzie Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, gdzie w latach 1982–1991 pełniła funkcję kierownika Pracowni Dialektologii Mazowieckiej. W latach 1986–2004 była związana z Instytutem Filologii Polskiej Filii UW w Białymstoku, później przekształconej w samodzielną uczelnię. Pełniła tu liczne funkcje, m.in. Kierownika Zakładu Językoznawstwa, Dyrektora Instytutu oraz Kierownika Zakładu Polszczyzny Regionalnej. W latach 2003–2006 wykładała w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Mławie, kilka lat w Wyższej Szkole Pedagogicznej TWP w Warszawie, w Akademii Podlaskiej w Siedlcach, w Kolegium Nauczycielskim w Suwałkach, a po przejściu na emery-

ture w 2002 roku w Wyższej Szkole Suwalsko-Mazurskiej w Suwałkach, w Uczelni Jańskiego w Łomży, we Wszechnicy Mazurskiej w Olecku oraz w Wyższej Szkole Menadźskiej w Białymstoku. Wszędzie starała się przekonywać studentów do nagrywania rozmów z najstarszymi mieszkańcami wsi, a następnie spisywania ich wypowiedzi i analizowania pod względem językowym zachowanych w ich opowieściach elementów gwary. Organizowała także współpracę naukowców ze szkołami, ponieważ widziała w uczniach niezastąpionych eksploratorów przeszłości własnego regionu, którzy potrafią z dużym zapalem poszukiwać śladów kultury materialnej i duchowej zachowanych w języku.

Można śmiało powiedzieć, że całe swoje dorosłe życie Profesor Barbara Falińska poświęciła badaniom polskich gwar i organizowaniu tych badań w różnych częściach Polski. Wędrując od wsi do wsi, notowała nazwy występujące na danym terenie, opracowywała mapy do atlasów gwarowych, pisała rozprawy na temat form dialektalnych, wyjaśniając ich zróżnicowanie zależne od przynależności pokoleniowej informatorów. Od początku istnienia Towarzystwa Kultury Języka pełniła w nim funkcję przewodniczącej sekcji gwaroznawczej, skupiającej zarówno doświadczonych dialektologów, jak również młodych entuzjastów gwaroznawstwa. Badania prowadziła nie tylko w Polsce, ale także na terenie byłej Jugosławii oraz w Bułgarii. Uczestniczyła w pracach nad redakcją kilku tomów *Ogólnosłowiańskiego atlasu lingwistycznego* (OLA), a w Polsce z jej inicjatywy były wydawane serie pt. „Gwary Mazowsza, Podlasia i Suwalszczyzny”, „Suwalszczenie o swojej przeszłości” oraz „Słownictwo ludowe Mazowsza, Podlasia i Suwalszczyzny”. Była także współredaktorem tomu „Studiów Gwaroznawczych” pt. *Pogranicze w języku i kulturze* oraz redaktorem siedmiu tomów z serii „Dialog pokoleń”, zawierających teksty wspomnień i wywiadów z mieszkańcami Polski północno-wschodniej.

Jednak dorobek naukowy Profesor Barbary Falińskiej to nie tylko redagowane tomy, ale także ponad 150 autorskich prac naukowych, z których pierwsza ukazała się w 1952 r. w „Poradniku Językowym” i była poświęcona terminologii związanej z uprawą oraz obróbką lnu na terenie Warmii i Mazur. W kolejnych opracowaniach Profesor Barbara Falińska prezentowała wyniki swoich badań prowadzonych nie tylko na Warmii i Mazurach, ale także na ziemi płockiej, sandomierskiej oraz w różnych częściach Mazowsza i Podlasia. Kilka artykułów jej autorstwa, opublikowanych na początku lat 60. ubiegłego wieku, wiąże się z pracami nad redakcją *Słownika gwar mazowiecko-podlaskich* oraz *Słownika gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*. To, co jest charakterystyczne dla wszystkich tych prac, to naukowa precyzja w dokumentowaniu wszystkich cech fonetycznych i morfologicznych opisywanych jednostek leksykalnych i zwracanie uwagi na najsubtelniejsze odcienie znaczeniowe występujące w analizowanych tekstach. Zdarzało się, że jedno słowo opisywała Profesor Barbara Falińska jako występujące

w kilkunastu wariantach na badanym obszarze, przy czym każdy z nich był dokładnie zlokalizowany terytorialnie ze wskazaniem miejscowości, w których został użyty.

Najważniejsze dzieła Profesor Barbary Falińskiej, które stanowią jej niepodważalny wkład w polską dialektologię, to 3-tomowa monografia pt. *Polskie słownictwo tkackie na tle słowiańskim* oraz dwutomowa praca pt. *Leksyka dotycząca hodowli na mapach „Ogólnosłowiańskiego atlasu językowego”*. Pierwsza z nich, zawierająca bezcenny materiał leksykalny, była wydawana w trzech etapach – tom I pt. *Słownik polskich nazw tkackich* ukazał się w 1974 r., tom II pt. *Zróżnicowanie geograficzne. Obróbka włókna* w 1977 r., a tom III pt. *Zróżnicowanie geograficzne. Tkactwo* w 1980 r. Druga z wymienionych prac poświęcona słownictwu związanemu z hodowlą, która ukazała się w 2001 r., to ciekawa rozprawa o charakterze metodologicznym, w której Profesor Barbara Falińska zastosowała opracowaną przez siebie metodę tabelaryczną, pozwalającą na grupowanie różnorodnych faktów językowych zebranych przez zespół naukowców pracujących nad *Ogólnosłowiańskim atlasem językowym*. Metoda ta wysoko oceniona przez recenzentów książki jest obecnie stosowana w niektórych opracowaniach zespołowych, dzięki czemu możliwe jest szybkie porównywanie opisywanych przez te zespoły zjawisk językowych występujących w różnych językach słowiańskich.

Aktywność i niezwykła pracowitość Profesor Barbary Falińskiej są niewątpliwie godne podziwu, zważywszy na wiek Jubilatki i trudy, jakich wymagają badania dialektologiczne prowadzone pod Jej kierunkiem od kilkadziesiąt lat. Jak sama podkreśla, zamiłowanie do mowy ojczystej i zachwyt nad jej bogactwem wyniosła jeszcze z domu rodzinnego, z kontaktów z mieszkańcami ziemi ostrowskiej, których mowa różniła się od języka używanego w szkole, a przede wszystkim z wykładów prof. Witolda Doroszewskiego, dzięki którym zrozumiała, jak ważne jest „ocalanie od zapomnienia” ludowych odmian języka, które wymagały szybkiego opisanego, zanim odejdą ostatni ich użytkownicy.

Pracy tej nie przerwała także w roku swojego jubileuszu. Trzy dni przed dniem urodzin wygłosiła referat na konferencji „Słownictwo związane z pożywieniem w języku ogólnym i odmianach regionalnych polszczyzny”, a później układała program wakacyjnych warsztatów gwaroznawczych dla uczniów ze szkół biorących udział w projekcie „Dialog pokoleń”. Miały się odbyć w końcu lipca, ale wcześniej trzeba było przygotować kwestionariusze do badań terenowych, mapy konturowe i zaplanować wywiady z informatorami. Jednocześnie pracowała Pani Profesor nad kolejnym tomem z serii „Słownictwo ludowe Mazowsza, Podlasia i Suwalszczyzny w układzie tematycznym”. Zawiera on leksykę gwarową z byłego województwa łomżyńskiego i ukazał się zgodnie z planem w końcu października. W październiku odbyła się także promocja poprzedniego tomu z tej serii autorstwa Profesor Barbary Falińskiej, w czasie której zapowiedziała wydanie kolejnych części. W tej chwili przy-

gotowuje część trzecią poświęconą nazwom cech osobowych, używanym w byłym województwie ostrołęckim.

W imieniu Kolegium Redakcyjnego „Poradnika Językowego”, Zarządu Głównego Towarzystwa Kultury Języka, uczestników projektu „Dialog pokoleń” i autorów artykułów opublikowanych w tym zeszycie naszego czasopisma życzymy Pani Profesor z okazji jubileuszu dużo zdrowia i energii potrzebnej do zrealizowania wszystkich planów naukowych.